

Revidert BNP 1995-2013: Relativ liten oppjustering for Norge

**Tore Halvorsen og
Knut Sørensen**

Et hovedresultat av den nylig gjennomførte hovedrevisjonen av nasjonalregnskapet er en oppjustering av nivået på bruttonasjonalproduktet (BNP) for alle år, varierende mellom 1,5 - 2,1 prosent. Dette er en mindre oppjustering enn i de fleste andre land. Utvikling i BNP fra år til år er lite endret. Bak revisjonene ligger endringer i både definisjoner og beregningsmetoder. Også nye statistiske opplysninger er tatt inn.

Innledning

Statistisk sentralbyrå publiserte 20. november i år resultatene fra en hovedrevisjon av nasjonalregnskapet med tidsserier tilbake til 1995. På nyåret vil det bli frigitt tall tilbake til 1970. Nasjonalregnskapet publiseres normalt i tre foreløpige versjoner før endelige tall foreligger etter snau 2 år. Denne publiseringssyklusen er fastlagt gjennom en avveining mellom behovet for aktuell statistikk, som tilsier en tidlig publisering, og behovet for statistikk av høy kvalitet, som tilsier å vente til mer fullstendig informasjon foreligger. Utover denne faste revisjonssyklusen er det enkelte ganger nødvendig å foreta mer omfattende revisjoner av nasjonalregnskapet og tallene revideres da også lengre tilbake i tid. Slike større revisjoner kalles hovedrevisjoner. Den forrige hovedrevisjonen ble gjennomført i 2011, se Gimming m.fl. (2011).

Den foreliggende hovedrevisjonen, som er den syvende i rekken siden nasjonalregnskapets etablering på begynnelsen av 1950-tallet, har sitt opphav i nye internasjonale retningslinjer for nasjonalregnskapet. Norge er i kraft av EØS-medlem forpliktet til å følge EUs regelverk for nasjonalregnskap. Den siste versjonen ble endelig vedtatt i 2013 og tas nå i bruk av alle EU/EØS-landene.

Nasjonalregnskapstallene er også endret av andre årsaker. I noen tilfeller er nye kilder tatt i bruk og for noen områder er beregningsmetodene forbedret. Denne artikkelen omtaler de viktigste endringene og belyser virkningene av hovedrevisjonen på nasjonalregnskapets nivåttall for referanseåret 2011, som er den siste årgangen med endelige nasjonalregnskapstall før hovedrevisjonen. I tillegg presenteres revisjonene av de årlige endringsratene for sentrale hovedstørrelser. For nærmere omtale av revisjonene for årene etter 2011 vises det til kvartalsvis nasjonalregnskap (KNR) som ble publisert på SSBs hjemmesider 20. november. Tallene fram til og

med 2012 er nå endelige, mens nasjonalregnskapet for 2013 er foreløpig.

Nye internasjonale retningslinjer

På det internasjonale plan har arbeidet med å utvikle nasjonalregnskapet nedfelt seg i manualer publisert i regi av internasjonale organisasjoner. «System of National Accounts» (SNA) utarbeides i felleskap av FN, IMF, OECD, Verdensbanken og EU. Sistnevnte organisasjon utarbeider også sin egen manual, «European System of Accounts» (ESA) som er avstemt mot SNA, men tilpasset bruk i EU. IMF's manual for utenriksregnskap, «Balance of Payments Manual» (BPM) er også samordnet med prinsippene i SNA.

Økonomi og samfunn endrer seg over tid, nye økonomiske fenomener dukker opp og fokus i analyser av samfunnsøkonomien endrer seg deretter. Manualene blir derfor med jevne mellomrom tatt opp til diskusjon med tanke på modernisering og oppdatering. De siste oppdateringene av de internasjonale manualene forelå i 2008 (2008SNA), 2009 (BPM6) og 2010 (ESA2010). EU og EØS-land tar i bruk de nye manualene fra i år av.

Manualene beskriver samfunnsøkonomien gjennom en teoretisk modell som danner utgangspunkt for en statistisk beskrivelse i form av et nasjonal- og utenriksregnskap. Dette gjøres ved hjelp av definisjoner og føringsprinsipper for ulike økonomiske fenomener. For eksempel defineres produksjon, herunder hva som faller utenfor produksjonsbegrepet. Videre gis prinsipper for føring av ulike produksjonskostnader, og det er på dette området vi finner noen av de viktigste endringene i manualenes anbefalinger og som blant annet påvirker bruttonasjonalproduktet (BNP).

Kapitalisering av utgifter til forskning og utvikling (FoU)

En viktig oppgave for nasjonalregnskapet er å gi data til analyse av produksjons- og produktivitetsutvikling, ikke minst i sammenligning mellom land. I denne sammenhengen har behandlingen av produksjonskostnader stor betydning. Kostnader ved FoU har i nasjonalregnskapet til nå vært ført som løpende utgifter i

Tore Halvorsen er seniorrådgiver i Seksjon for nasjonalregnskap (tore.halvorsen@ssb.no)

Knut Sørensen er forsker i Seksjon for nasjonalregnskap (knut.sorensen@ssb.no)

form av produktinnsats og dermed kommet som direkte fratrukk fra produksjonsinntekten i beregningene av bruttoprodukt eller merverdien skapt gjennom produktionsvirksomhet. I de nye retningslinjene er imidlertid dette endret ved at kostnader knyttet til FoU skal føres som investering i immateriell realkapital.

FoU kan være både innkjøpt og egenprodusert. Tidligere omfattet produksjonen i nasjonalregnskapet kun markedsomsetning av FoU, men nå blir også egenprodusert FoU regnet med. SSBs egne undersøkelser og kartlegging som foretas av Nordisk Institutt for studier av innovasjon, forskning og utdanning (NIFU) har dannet grunnlaget for beregning av de nye nasjonalregnskapstallene. Disse viser at total produksjon av FoU-tjenester i 2011 var 47,6 milliarder kroner, som er en oppjustering på 32 milliarder kroner i forhold til hva som var inkludert i nasjonalregnskapet tidligere. Utslaget på BNP av dette har vært en oppjustering på 39,7 milliarder kroner eller 1,4 prosent og er en følge både av den oppjusterte produksjonen og redusert produktinnsats pga. ompostering av utgifter til investering.

Det FoU-arbeidet som skal kapitaliseres, er ifølge internasjonale retningslinjer for FoU-statistikk:

Forskning og utviklingsarbeid er kreativ virksomhet som utføres systematisk for å oppnå økt kunnskap - herunder kunnskap om mennesket, kultur og samfunn - og omfatter også bruken av denne kunnskapen til å finne nye anvendelser. Aktivitetene skal inneholde et generelt nyhetselement og at det er knyttet en viss form for usikkerhet til resultatet. Et normalt konstruksjons- eller planleggingsarbeid som følger helt etablerte rutiner regnes ikke til FoU, heller ikke innføring av kjent etablert teknologi i bedriften.

I nasjonalregnskapet settes visse krav til at en transaksjon skal oppfattes som investering. Kapitalen det investeres i må ha en eier som får økonomiske fordeler av å eie eller bruke kapitalen i produksjon. Kapitalen skal kunne brukes kontinuerlig, eller i det minste flere ganger, over et tidsrom som dekker flere regnskapsperioder (mer enn et år). Diskusjonen har særlig dreid seg om all forskning og utvikling kan sies å gi økonomiske fordeler til sin eier. For næringslivet antas det at de ikke ville satt i gang FoU-prosjekter dersom de ikke ventet økonomiske fordeler av det. Det har imidlertid vært en diskusjon rundt FoU i offentlig forvaltning. Dette munnet ut i at forvaltningen har økonomiske fordeler av FoU dersom den bidrar til gjennomføringen av det offentliges politikk. Dette gir en vid tolkning av FoU som investering. Konklusjonen er at all FoU er regnet som investering i det norske nasjonalregnskapet.

Når FoU regnes som investering, må eget investeringsarbeid i FoU regnes med i produksjon og investeringen. Tidligere ble bare FoU som ble omsatt regnet med i produksjonen. Mesteparten av FoU-produksjonen er av typen eget investeringsarbeid.

Figur 1. Investeringer i FoU 1995-2012. Milliarder faste 2005-kroner

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

FoU som investeres vil akkumuleres over tid som en kapitalbeholdning. Denne kapitalen regnes som produsert fast realkapital av immateriell type og som over tid taper sin verdi. Vi har valgt en gjennomsnittlig økonomisk levetid for FoU-kapitalen på 10 år. Dette er Eurostats forslag til felles standardverdi for land som ikke har spesielle undersøkelser av levetiden.

Figur 1 viser at investeringene i FoU målt i faste priser stort sett økte langsomt helt fram til midt på 2000-tallet. Investeringene vokste deretter kraftig i årene 2007 og 2008 for så å flate ut. FoU-investeringenes andel av samlede investeringer har økt noe, fra 6,2 prosent av bruttoinvesteringene i fast kapital i 1995-1999 til 6,8 prosent i den siste perioden 2007 – 2012. Beholdningen av FoU-kapital har økt ganske jevnt i perioden. Over tid har innkjøpt FoU utgjort en økende andel av disse investeringene, men egne investeringsarbeider utgjorde likevel 80 prosent av de samlede FoU-investeringene i 2010 og 2011. Innenfor ikke-markedsrettet virksomhet, som omfatter offentlig forvaltning og ideelle organisasjoner rettet mot husholdningene, har egne investeringsarbeider hele tiden vært helt dominerende.

For markedsrettet produksjon bidrar den nye behandlingen av FoU til økt BNP gjennom to kanaler. For det første gjennom omklassiferingen fra produktinnsats til investering, men også ved at eget investeringsarbeid nå blir regnet som produksjon. For offentlig forvaltning vil ikke omklassiferingen fra produktinnsats til investering i seg selv bety noe for bidraget til BNP. Produksjonen regnes fremdeles som summen av kostnadene. En legger til grunn at kostnadene til eget investeringsarbeid i forvaltningen har vært med i de offentlige regnskapene hele tiden. Innkjøpt FoU som omklassifiseres fra produktinnsats til investering vil isolert sett trekke produksjonen i offentlig forvaltning ned. Men dette vil imidlertid mer enn oppveies ved at

en nå får kapital slit på FoU-kapitalen som ny kostnad og dermed økt produksjon.

Beregningene viser at kapitaliseringen av FoU har bidratt til å øke BNP med 1,4 prosent i 2011. Den prosentvise økningen var størst tidlig i perioden, og har avtatt litt med tiden før den har tatt seg opp igjen de siste årene. Økningen som følge av FoU utgjorde 1,6 prosent for 1995. Endringen i BNP er først og fremst en nivåheving. Det er bare mindre utslag på veksten i BNP. Når det gjelder endringene i netto nasjonalprodukt og nasjonalinntekt, vil økningen i BNP som følge av kapitaliseringen av FoU langt på vei oppveies av økt kapital slit på FoU-kapitalen. Det blir derfor beskjedne konsekvenser for (netto) nasjonalinntekt og netto nasjonalprodukt. For 2011 økte netto nasjonalprodukt med 0,1 prosent som følge av omposteringen av FoU-utgiftene.

FoU var tidligere et karakteristisk produkt i næringen SN72: Forskning og utvikling, og ble ikke produsert i andre næringer. Produktet FoU har fått en strammere avgrensning og er revidert kraftig ned i forskningsnæringen fordi det er lagt til grunn at denne næringen også produserer andre typer tjenester (konsulent-tjenester). Produksjonen i forskningsnæringen totalt (eksklusiv eget investeringsarbeid FoU) er imidlertid nå som før bestemt av strukturundersøkelsen. Til gjengjeld viser nasjonalregnskapet nå at det produseres FoU i svært mange næringer, noe som samsvarer FoU-undersøkelsene.

For næringene utenom forskningsnæringen som nå produserer omsatt forskning, er produksjon av andre produkter justert tilsvarende ned. Vi regner med at produksjonen totalt sett (ekskklusive egne investeringsarbeider FoU) har vært korrekt beregnet. Kjøp av FoU var tidligere forutsatt å være produktinnsats, slik at produktinnsatsen er revidert ned når det er registrert slike investeringer. Import og eksport av FoU-tjenester er forutsatt å være uendret slik dette var registrert i nasjonalregnskapet før. Produktsubsidiene forutsettes å være som før, men tilfaller nå det nye forskningsproduktet. De næringsubsidiene som var i det gamle regnskapet tilfaller nå som tidligere forskningsnæringen. Det er imidlertid nå en ny føring av skattefunnordningen. Disse tilskuddene tilfaller mange næringer som næringsubsidier, mens de tidligere ble trukket fra på skatten.

Produksjon av FoU-tjenester er anslått ut fra FoU-statistikkens driftskostnader til egen produksjon av FoU. Produksjonen totalt er delt i egne investeringsarbeider og omsatte FoU-tjenester. Omsatt FoU føres som investering hos kjøper og det er derfor beregnet netto kjøp av FoU-tjenester innenlands for næringene. Dette må betraktes som forholdsvis usikkert og spesielt fordelingen på næringer. Investeringene regnes om til kjøperpriser ved å trekke fra produktsubsidiene.

Militære investeringer

Føringen av militære utgifter har vært et diskusjonstema siden nasjonalregnskapets barndom. De nye retningslinjene behandler militære kapitalvarer i form av våpensystemer og lignende på samme måte som all annen produksjonskapital. Dersom levetiden er over et år skal utgiften kapitaliseres og føres som investering i fast realkapital¹.

Dette står i skarp kontrast til synet som kom til uttrykk i nasjonalregnskapets barndom rett etter andre verdenskrig. Da ble alle militære utgifter, også innkjøp av våpen, behandlet som løpende utgifter som inngikk i offentlig konsum. Tanken om at militære våpen kunne være produktiv kapital i økonomisk forstand var fjern for dem som hadde opplevd krigens ødeleggelser. En mellomløsning som behandler militære anskaffelser med potensiell alternativ sivil bruk som investeringer, dukket opp i de internasjonale retningslinjene midt på 1990-tallet. I tråd med dette valgte Norge å føre de nye fregattene til sjøforsvaret som ble anskaffet på 2000-tallet som investering, med henvisning til at de også kunne bli satt inn i sivile kystvakt- og redningsoppdrag.

Den nye løsningen er altså at alle anskaffelser av militære våpen og tyngre materiell skal kapitaliseres. Den underliggende tankegangen er nå at våpen er produksjonskapital som benyttes i produksjon av forsvarstjenester. En kan dermed kanskje si at over tid har fokus endret seg fra å vektlegge våpenenes rolle i krig til våpenenes rolle i fredstid.

Omposteringen for et enkelt år av utgifter fra produktinnsats til investeringer reduserer offentlig produksjon og konsum tilsvarende, mens bruttoprodukt i offentlig forvaltning, og dermed BNP, i samme år ikke blir påvirket. Det er fordi bruttoprodukt i offentlig forvaltning beregnes ved å summere lønnskostnader, kapital slit og netto produksjonsskatter i sektoren og ingen av disse kostnadskomponentene påvirkes i anskaffelsesåret. Derimot øker kapital slit for de påfølgende årene som følge av den økte kapitalbeholdning som investeringene innebærer, og dermed øker også bruttoproduktet i offentlig forvaltning og BNP de påfølgende år.

For referanseåret 2011 er BNP justert opp med 6,5 milliarder kroner eller 0,2 prosent som følge av kapitaliseringen av alle militære anskaffelser av våpen.

Fjerningskostnader ved petroleumsvirksomheten på norsk sokkel

Ved en rekke typer industriell virksomhet vil det ved produksjonens opphør kunne påløpe kostnader med opprydning og fjerning av faste installasjoner og anlegg. Et godt eksempel er kostnader i forbindelse med fjerning av olje- og gassutvinningsanlegg. Oljeselskapene er forpliktet gjennom internasjonale

¹ Ammunisjon behandles som lagerkapital.

avtaler² til å rydde opp etter oljevirkosomheten på norsk kontinentalsokkel og petroleumsloven gir regelverk for hvordan de skal håndtere anlegg etter produksjonens opphør.

I lys av økende fjerningskostnader på norsk sokkel ble det på 1990-tallet foretatt en vurdering av det norske nasjonalregnskapets føring av denne type kostnader. Internasjonale nasjonalregnskapsmanualer (SNA1993 og ESA1995) ga på det tidspunktet ingen klare anbefalinger og en valgte i Norge å behandle de regnskapsførte kostnadene som løpende produktinnsats, periodisert til de perioder fjerningen faktisk ble foretatt.

Fjerningskostnader er imidlertid mer direkte behandlet i de reviderte utgavene av SNA og ESA (2008SNA/ESA2010). Konklusjonen her er at fjerningskostnader i prinsippet skal betraktes som en løpende produksjonskostnad og fordeles ut over petroleumsfeltets levetid som et tillegg til normalt kapitalslit på produksjonskapitalen. Dette skal føre til at kapitalen har negativ utranteringsverdi ved levetidens slutt. Fjerningsaktiviteten føres deretter som en investering som gir verdi av kapitalen lik null.

Rent praktisk vil det imidlertid på det tidspunktet når investeringsbeslutningen tas være vanskelig å anslå de totale fjerningskostnadene som jo påløper mange tiår fram i tid og som skal bestemme de årlige kostnadene. I ESA2010 velges derfor en pragmatisk løsning ved at fjerningskostnadene føres som investering når fjerningen foretas og at den nedskrives samtidig. Resultatet av denne endringen er altså at kostnader flyttes fra produktinnsats til investering, noe som øker bruttoproduktet i olje- og gassutvinning og dermed BNP.

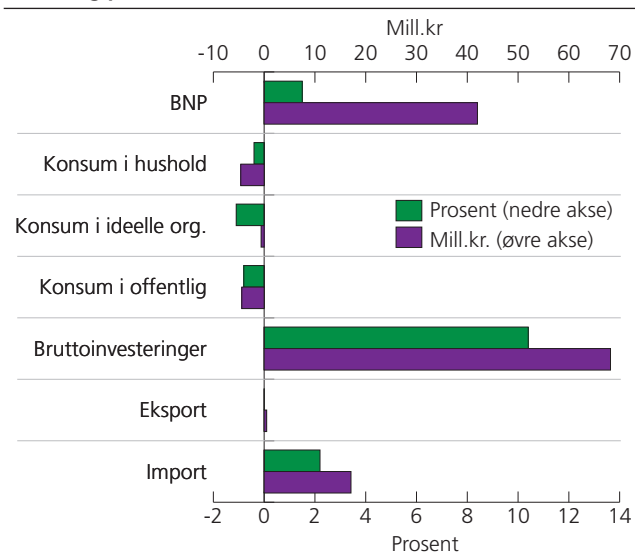
I 2011 var fjerningskostnadene på 1,3 milliarder kroner og ompostering fra produktinnsats til investeringer økte BNP for dette året tilsvarende. Kostnadene er forventet å øke betydelig de nærmeste årene.

Markedsrettet og ikke-markedsrettet produksjon

I nasjonalregnskapet skiller det mellom markedsrettet og ikke-markedsrettet produksjon. En viktig forskjell mellom de to kategoriene er måten produktionsverdien måles på. For enheter som plasseres i ikke-markedsrettet produksjon måles verdien av det som produseres ved å summere produksjonskostnadene, mens verdien av markedsproduksjonen måles ved å bruke de rapporterte inntektene basert på markedspriser. De to metodene gir forskjellig verdi på produksjon for enkeltheter og dermed for institusjonelle sektorer.

I de nye internasjonale manualene er kriteriene for å sortere produsenter i de to kategoriene endret noe. Dette har ført til at enkelte enheter er flyttet fra

Figur 2. Revisjon av BNP og komponenter. 2011. Milliarder kroner og prosent

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

foretakssektoren til offentlig forvaltning, og dermed er metoden for måling av produksjon endret. Det er av ulike årsaker vanskelig å måle den isolerte effekten på BNP av denne endringen.

Oppjustering av BNP

Revisjonene har medført at BNP er justert opp for alle år i perioden 1995 - 2013. For å illustrere hovedrevisjonens effekt på nivået på BNP uttrykt i løpende kroner sammenlignes nye og reviderte tall for 2011, med de tidligere publiserte tallene for det året. BNP for 2011 er revidert opp med i alt 42 milliarder kroner til 2 793 milliarder kroner, eller 1,5 prosent. Bruttoproduct for Fastlands-Norge er justert opp 83 milliarder kroner, mens oljevirkosomhet og utenriks sjøfart er justert ned 41 milliarder kroner. Disse revisjonene er sterkt påvirket av endret innhold i begrepet Fastlands-Norge, som nå omfatter flere aktiviteter i tilknytning til oljevirkosomheten, og som tidligere var holdt utenfor (se avsnittet Andre forhold).

Dersom vi ser på revisjonene av anvendelseskomponentene i BNP finner vi at en nedjustering av konsumutgifter i både husholdninger, ideelle organisasjoner og offentlig forvaltning, men en oppjustering av bruttoinvesteringer, se figur 2.

Størrelsen på oppjusteringen av BNP i løpende kroner varierer noe fra år til år. Det skyldes både at definisjonsendringer slår litt ulikt ut fra år til år, og at enkelte andre revisjoner enn definisjonsmessige er gjennomført kun for enkeltår. Som det fremgår av figur 3 utgjør revisjonene i løpende kroner mellom 1,5 og 2,1 prosent av BNP. Revisjonene som andel av BNP vil år for år også bli påvirket av nivået på BNP i løpende kroner, som for Norges del er sterkt påvirket av oljeprisen. I gjennomsnitt for hele perioden fra og med 1995 har oppjusteringen av nivået på BNP målt i løpende kroner vært på 1,8 prosent per år.

² Oslo-Paris konvensjonen om miljøbeskyttelse i Nord-Atlanteren (OSPAR), FNs havrettskommisjon og retningslinjer vedtatt av International Maritime Organisation.

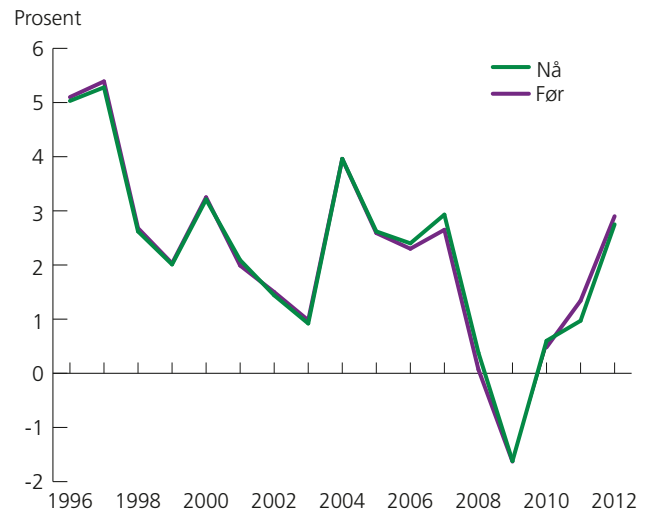

Figur 3. Revisjon av nivå på BNP. Prosent

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Figur 4. Årlig vekst i BNP i faste priser. Prosent

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Tabell 1. BNP og revisjoner av BNP. Milliarder kroner der ikke annet fremgår

År	1995	2000	2005	2009	2010	2011
BNP, etter revisjon	963,1	1 507,9	1 988,9	2 429,7	2 590,1	2 792,0
BNP, før revisjon	943,4	1 481,2	1 958,9	2 382,3	2 544,3	2 750,8
Revisjon BNP, prosent	2,1	1,8	1,5	2,0	1,8	1,5
Revisjon BNP	19,7	26,6	30	47,4	45,8	41,2
Bidrag til revisjon fra						
FoU	15,0	20,1	21,3	33,9	37,4	39,7
Militære investeringer	4,7	5,9	6,4	6,4	6,5	6,5
Andre revisjoner	0	0,6	2,4	7,1	1,9	-5,0

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Tabell 2. Anvendelseskomponenter av BNP. Revisjoner i milliarder kroner

År	1995	2000	2005	2009	2010	2011
Husholdningers konsum	0	0	0	-1,8	-2,8	-5,2
Offentlig konsum	-0,5	0,5	1,0	-3,6	-3,1	-4,9
Bruttoinvestering	20,2	26,2	29,0	71,6	64,5	67,9
Eksport	0	0	0	-1,0	1,4	0,5
Import	0	0	0	17,8	14,2	17,1

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

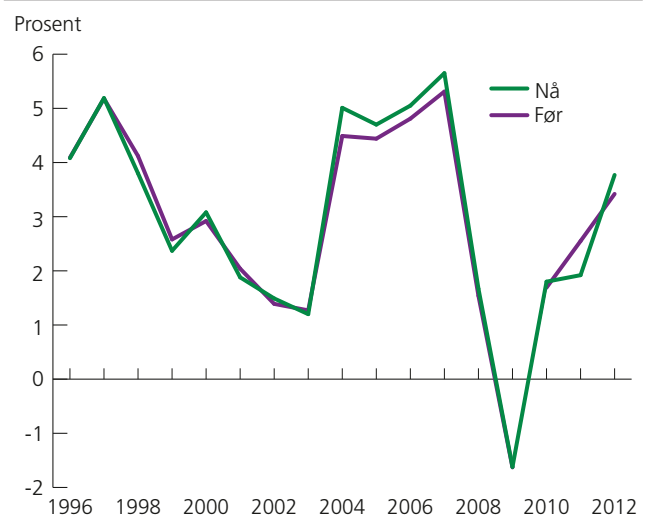
Små revisjoner av BNP-veksten

Revisjonene av nasjonalregnskapstallene på nivå har ikke gitt store utslag i beskrivelsen av utviklingen i de makroøkonomiske størrelsene over tid. Figur 4 viser de årlige vekstratene i BNP i faste priser før og etter revisjonen.

Vi ser at det for årene før 2007 er minimale utslag på de årlige vekstratene for BNP i faste priser av revisjonene. Etter 2006 er det noe utslag med en oppjustering av vekstraten for BNP med i underkant av 0,3 prosentpoeng for 2007 og 2008, og en nedjustering på 0,3 prosentpoeng for 2011. For året 2012 er revisjonen også et resultat av overgang fra foreløpige kilder og beregninger gjort i kvartalsvis nasjonalregnskap til et mer detaljert tallgrunnlag basert på endelige årsoppgaver.

Figur 5 viser tilsvarende revisjon i BNP for Fastlands-Norge. Her ser vi at det er noe større utslag av

Figur 5. Årlig vekst i BNP for Fastlands-Norge i faste priser. Prosent

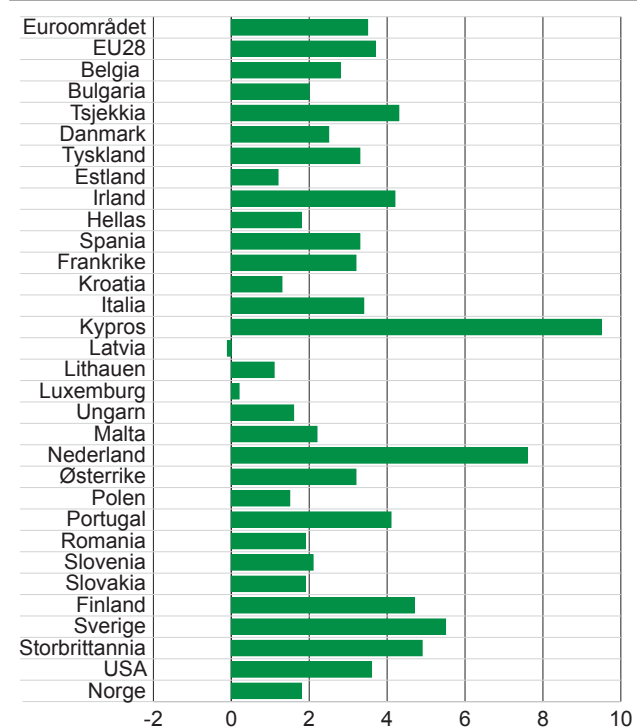

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

revisjonene særlig i perioden 2004 – 2007. Her må det påpekes at disse revisjonene også er påvirket av endringen i innholdet av aggregatet Fastlands-Norge, se avsnittet Andre forhold.

I tabellene 1 og 2 gis en oversikt over revisjonene av BNP i utvalgte år.

Figur 6. Revisjoner i nivå på BNP. Prosent. 2010

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Revisjonen av nasjonalregnskapet bakover i tid vil bli foretatt i flere etapper. De nye føringsmåtene for FoU, militære investeringer og fjerningskostnader er gjennomført tilbake til 1995 i publiseringen 20. november. I februar 2015 vil vi publisere nye tall lengre tilbake, der den nye føringen av FoU er gjennomført tilbake til 1981, mens militære investeringer er revidert tilbake til 1970.

Revisjoner i andre europeiske land og i USA

EUs statistikkbyrå Eurostat publiserte 17. oktober i år en oversikt over revisjonene i nivået på BNP i alle EU-land og USA. Jannfør figur 6 har revisjonen gitt en oppjustering av nivået på BNP for alle disse landene unntatt Latvia. Revisjonen varierer fra en svak nedjustering til en oppjustering av BNP-nivået på nærmere 10 prosent (Kypros). Betydningen av kapitaliseringen av FoU varierer fra mindre enn 1 prosent og opp til 4 prosent. Typisk for landene med store revisjoner er at det har gått lang tid siden sist de oppdaterte det statistiske tallgrunnlaget for nasjonalregnskapet. Norge hadde sist en slik oppdatering for 3 år siden.

En del av landene har tatt inn nye beregninger av illegal virksomhet som del av hovedrevisjonen. Norge inkluderte resultatene av slike beregninger allerede i 2011, se Evensen (2011). Økonomisk aktivitet, uavhengig av om den er lovlig eller ikke, har alltid vært ment å være dekket av nasjonalregnskapet. Det er praktiske måleproblemer som har vært hovedårsaken til den manglende dekningen tidligere.

Nye kilder

Forbruksundersøkelsen

Husholdningenes konsum av varer og tjenester beregnes ved bruk av informasjon fra flere kilder, blant annet forbruksundersøkelsen. Denne har særlig vært benyttet sammen med annen informasjon til å fastlegge nivå og sammensetning i et basisår. Undersøkelsen var årlig fram til og med 2009. Deretter ble den ikke gjennomført noen år, begrunnet med kvalitetsmessige svakheter. En ny og utvidet undersøkelse er publisert for året 2012. Denne er sammen med omsetningstall fra detaljhandelsnæringen og andre kilder benyttet i vurderingen av nivå og sammensetning på en rekke poster i husholdningenes konsum. Det samlede resultatet var en svak oppjustering av husholdningenes totale konsum av varer og tjenester på for 2012.

Husholdningers import

Utenrikshandelsstatistikken dekker innførsel av varer til alle sektorer, også husholdningssektoren. Imidlertid har innførsel av varepartier til verdi lavere enn 1 000 kroner vært utelatt. For partier av verdi mellom 200 og 1 000 kroner har en nå utnyttet tolldeklarasjoner, mens for partier under 200 kroner er det anslått tall for husholdningenes import. I tillegg er det foretatt nye beregninger av import av typiske internettjenester. Dette er tjenester som konsumeres ved hjelp av internettforbindelse med utlandet, så som spilltjenester og nedlasting av musikk og filmer. En viktig ny kilde har vært rapporter fra betalingskortselskaper. Konsekvensen har vært en oppjustering av import med til sammen om lag 12 milliarder kroner for 2012.

Andre forhold

Fastlands-Norge

I forbindelse med denne hovedrevisjonen er innholdet i aggregatet Fastlands-Norge endret. På produksjonssiden er det dette aggregatet som er relevant for vurdering av den generelle konjunktursituasjonen i Norge. Produksjonsverdien i utvinningsnæringen er i stor grad ressursrente og er derfor av mindre interesse i denne sammenhengen. Utenriks sjøfart etterspør i betydelig grad både arbeidskraft og produktinnsats direkte fra utlandet. Tidligere var også næringen tjenester tilknyttet olje og gassutvinning holdt utenfor, fordi den ble regnet som en del av oljevirkosomheten. På grunn av endringer i klassifikasjonssystemet er innholdet i denne næringen forandret og mye av aktiviteten foregår på fastlandet. Næringen tjenester tilknyttet olje og gassutvinning er derfor nå inkludert i Fastlands-Norge, som dermed består av alle næringer unntatt utvinning av olje og gass, rørtransport av olje og gass og utenriks sjøfart.

Utenriks sjøfart og supplynæringen

Åpenheten mot utlandet, også når det kommer til systemsetting, gjør beregningen av lønns- og sysselsettingsstørrelsene mer komplekst for sjøfartsnæringen enn for andre næringer. En relativt stor andel av sjøfolkene som arbeider ombord på norske skip er utlendinger. For disse er det statistiske grunnlaget svakere enn for norske sjøfolk.

Til nå har nasjonalregnskapet betraktet alle mannskaper som sysselsatte i næringen utenriks sjøfart og beregnet korresponderende lønnskostnader. Resultatet har vært at lønnskostnader og sysselsetting i nasjonalregnskapet har vært høyere enn det som rederienes regnskaper reflekterer. Dette er nå endret ved at lønnskostnadene i rederiregnskapene tas som utgangspunkt for beregning av sysselsetting i næringen, noe som betyr at en god del av sjøfolkene fra nå av betraktes som innleid arbeidskraft i stedet for direkte ansatt i næringen. Kostnadene ved innleide utenlandske sjøfolk føres som import av en utleietjeneste, mens det tidligere gikk en strøm av lønn til utlandet. Isolert sett reduserer denne omposteringen bruttoproduktet i næringen og dermed BNP. Næringens driftsresultat og Norges bruttonasjonalinntekt endres derimot ikke.

Samtidig er supplyskipene skilt ut fra utenriks sjøfart og behandles nå som en egen næring under innenriks sjøfart, noe som også er med på å forklare nedjusteringen av sysselsettingen i utenriks sjøfart.

Samlet sett for utenriks sjøfart og supplyvirksomheten er sysselsettingen redusert med om lag 4 700 personer eller 10 prosent.

Skadeforsikring

Hvordan produksjon av forsikringstjenester skal måles er et gammelt debatttema i nasjonalregnskapet. Premiebetalingene fra kundene inneholder flere elementer enn betaling for tjenestene. Derfor kan ikke verdien av tjenesteproduksjonen observeres direkte, men må estimeres. For skadeforsikring er beregningsmetodene endret for tall i både løpende og faste priser. Verdiutviklingen bestemmes nå som tidligere av selskaperes regnskaper, mens volumutviklingen baseres på data om antall og verdi av ulike typer forsikringskontrakter, mens det tidligere ble benyttet tall for utviklingen i arbeidsinnsatsen som indikator. Prisutviklingen på produksjonen er dermed implisitt bestemt.

Kvartalsvis nasjonalregnskap

Alle nasjonalregnskapsstatistikkene er påvirket av hovedrevisjonen. Når det gjelder kvartalsvis nasjonalregnskap ble revisjoner i første omgang ført tilbake til 1995. Dette er gjort ved at sum over fire kvartaler er avstemt mot nye beregnede årstall for de ulike variablene. Deretter ble også sesongjusterte tall beregnet på nytt, slik at det vil forekomme revisjoner i sesongjusterte kvartalstall også bakover.

I februar 2015 vil nye sesongjusterte kvartalstall tilbake til 1978 bli publisert.

Videre arbeid

De nye internasjonale retningslinjene inneholder enkelte endringer i nasjonalregnskapet som det vil ta lengre tid å gjennomføre. Det er flere grunner til dette. Enkelte punkter er fortsatt til diskusjon i internasjonale nasjonalregnskapsfora, i tillegg til at det mangler et tilstrekkelig datagrunnlag til å kunne implementere nye anbefalinger. Et eksempel er behandlingen av ulike former for produksjon som er organisert på tvers av landegrensene.

Når det gjelder føring av pensjoner har det vært sterk motstand fra enkelte store land i Europa mot vedtatte endringer i ESA og rapportering til Eurostat er foreløpig utsatt til 2017. Kjøp og salg av utslippskvoter, såkalte grønne sertifikater, er også et felt der det synes å være for tidlig å tallfeste alle strømmen i nasjonalregnskapet, selv om den prinsipielle føringsmåten er fastlagt.

På alle disse feltene, og flere til, vil det derfor framover foregå utrednings- og utviklingsarbeid som vil kunne nedfelle seg i endrede nasjonalregnskapstall i framtida.

Referanser

Eurostat (2010): European System of National and Regional Accounts (ESA).

Evensen, Trude Nygård (2011): «Illegal økonomi i nasjonalregnskapet», Notater 16/2011, Statistisk sentralbyrå.

EU-kommisjonen, FN, IMF, OECD og Verdensbanken (2008): System of National Accounts (SNA).

Gimming, Kristian, Tore Halvorsen, Tor Skoglund og Knut Ø. Sørensen (2011): «Reviderte nasjonalregnskapstall 1970-2010». Økonomiske analyser 6/2011, Statistisk sentralbyrå.

IMF (2009): Balance of Payments and International Investment Position Manual (BPM6).

Solholm, Kerstin, Jon Ivar Røstadsand, Trude Nygård Evensen, Yngvar Holm, Knut Ø. Sørensen og Steinar Todsén (2014): «Nytt BNP». Økonomiske analyser 2/2014, Statistisk sentralbyrå.

Sørensen, Knut (2008): «Satellittregnskap for forskning og utvikling» i Økonomiske analyser 5/2008, Statistisk sentralbyrå.